
ІСТОРІЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

УДК 796.032

ББК 75.4

Юрій Бріскін, Мар'ян Пітин,

Ольга Задорожна, Богдан Мицкан

СПАДКОЄМНІСТЬ ДАВНЬОГРЕЦЬКИХ ОЛІМПІЙСЬКИХ ІДЕЙ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті розглянуто питання спадкоємності давньогрецьких олімпійських ідей у сучасному суспільстві. Розкрито особливості їхнього прояву в Стародавній Греції як спонукальних чинників розвитку суспільства. Зроблено спробу зіставлення давньогрецьких олімпійських ідей з особливостями олімпізму як засобу формування особистості та гуманістичного способу життя в умовах сучасного суспільства.

Ключові слова: олімпійські ідеї, Стародавня Греція, сучасне суспільство.

В статье рассмотрены вопросы преемственности древнегреческих олимпийских идей в современном обществе. Раскрыты особенности их проявления в Древней Греции как побуждающих факторов развития общества. Сделана попытка сопоставления древнегреческих олимпийских идей с особенностями олимпизма как средства формирования личности и гуманистического способа жизни в условиях современного общества.

Ключевые слова: олимпийские идеи, Древняя Греция, современное общество.

This article is focused on the questions of the succession of the ancient Greek Olympic ideas in modern society. There were reviewed the features of their manifestation in the period of ancient Greece as motivating factors for the development of society. An attempt to compare the ancient Greek Olympic ideas with the peculiarities of Olympism as a means of forming identity and humanistic way of life in modern society was done.

Key words: olympic ideas, ancient Greece, modern society.

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. Спорту як одному з напрямів формування культури притаманний специфічний спектр функцій. Він виступає не лише як засіб виховання особистості, а й утворює складну модель соціальних відносин. У процесі спортивної діяльності відбувається формування системи ціннісних орієнтацій, розвиток мислення, вирішуються проблеми самовизначення та самоствердження особистості. Особливості формування загальної культури людства в сучасному житті засобами спорту розглянуто в дослідженнях низки авторів [1; 9; 17].

Реалізація функцій спорту в сучасному житті пов'язується багатьма фахівцями з розвитком олімпійського руху, який являє собою міжнародний спортивний рух, спрямований на пропаганду загальнолюдських цінностей відповідно до концепції олімпізму [4].

Олімпійський рух сучасності став визначним явищем у житті світового товариства. Деякі автори пов'язують це з відродженням і поширенням знань про історико-організаційні аспекти Олімпійських ігор, принципи та ідеали олімпізму, його місце в міжнародному спортивному житті, взаємозв'язках з іншими явищами суспільного життя [4; 8; 12].

Таким чином, поєднання спортивної, виховної, освітньої сторін із соціально-філософськими, економічними й політичними аспектами робить олімпійський спорт універсальним явищем та прикладом ефективного співробітництва в гармонійному розвитку людини [21].

У сучасному житті олімпізм є загальнолюдською цінністю та специфічним феноменом культури, витоки якого сягають часів Стародавньої Греції. Окремі дослідники зазначають, що сьогодні ідеї олімпізму трансформувалися в життєво необхідний філософський напрям, в основі якого знаходиться повага до загальних етичних принципів та поєднання спорту з культурою і мистецтвом [7; 20].

Таким чином, у сучасних умовах гостро постає питання вивчення особливостей давньогрецьких олімпійських ідей, які є спонукальними чинниками розвитку суспільства на сучасному етапі.

Метою дослідження є вивчення особливостей прояву давньогрецьких олімпійських ідей та зіставлення їх з особливостями олімпізму в умовах сучасного суспільства.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення, порівняння, історичний метод.

Результати дослідження. Історичний період розвитку суспільства в Стародавній Греції характеризується великою кількістю досягнень у різних сферах життя людини, зокрема в науці, освіті, культурі, мистецтві та філософії. Зазначено [2; 14; 18], що велика увага приділялася розумовій та фізичній досконалості людини.

У теорії спорту цей період вважають надзвичайно цінним, оскільки одним із найбільших його досягнень є виникнення та еволюція феномену Олімпійських ігор [18].

Загальновідомим є те, що в суспільстві Стародавньої Греції сформувалося поняття “арете”, яке спочатку поєднувало такі якості, як сила та сміливість, а в подальшому охопило ще й благородство, вихованість і ввічливість [3; 14].

Велика увага в Стародавній Греції приділялася освіті, в основу якої було покладено синтез розумового та фізичного вдосконалення, втіленням яких стало поняття “калокагатія”. Низка авторів вказує, що у творах Платона й Арістотеля підкреслюється важливість трьох компонентів виховання: інтелектуального, музичного та фізичного [18; 25; 26].

Таким чином, для давньогрецького суспільства була характерна взаємодія спорту й мистецтва. Виявом цієї взаємодії були спортивні споруди (гімнасії, палестри, стадіони), які, окрім прямого призначення – проведення навчання та занять гімнастикою, виконували й естетичну функцію, оскільки являли собою шедеври тогочасного мистецтва [18].

Про значущість гуманістичних ідей, покладених в основу розумового та фізичного вдосконалення, у Стародавній Греції свідчить те, що людина, яка не вміла писати й плавати, греками вважалася “розумовою і тілесною калікою”. Відомі митці того часу критично ставилися до недосконалості особистості. Деякі дослідники стверджують [8; 18], що давньогрецький філософ Платон називав кульгавим кожного, у кого розум і тіло були розвинені непропорційно. Окрім цього, елліни вважали, що спочатку необхідно побудувати міцну посудину, а потім уже наповнювати її вином просвіти [14].

Для давніх греків були характерними схильність до суперництва та постійне прагнення бути першими. Є свідчення проведення різноманітних конкурсів серед музикантів і поетів, художників і скульпторів, філософів та ораторів. Існував навіть конкурс немовлят, найгарніше з яких отримувало нагороду. Таким чином, створювалась атмосфера справедливості, у якій людина могла продемонструвати свою майстерність, а перевага тіла й духу була поставлена вище, ніж походження й багатство. Тому, формуючи особистість, велику увагу приділяли впевненості, вірі у власні сили й можливості [18; 22].

Важливу роль у давньогрецькому суспільстві відігравала агоністика – принцип змагальності, який реалізувався в усіх сферах життя з метою досягнення результату, визнання, збільшення власного престижу й слави міст-полісів [5]. Це дозволяє стверджувати, що в суспільному житті того часу панувала атмосфера гострої конкуренції, змагальності й протиборства, яка була відображена в міфах, у яких боги Олімпу змагалися за право бути покровителями й захисниками міст [18; 24; 26]. Аналіз наукових досліджень, пов'язаний з вивченням творів багатьох поетів, зокрема Гомера та Гесіода, вказує, що атлетика входила в усі сфери життя суспільства. Так, молоді люди активно займалися фізичними вправами; полководці й герої змагалися заради перемоги; натовпи народу споглядали за змаганнями [3; 11]. Усе це спричинило бурхливий розвиток атлетичних змагань, зокрема Олімпійських ігор, які були однією з форм ушанування богів [19].

Сучасні олімпіади є відображенням Олімпійських ігор античної Греції, оскільки в їхню основу покладено принципи чесної гри, самовдосконалення людини, поваги до ін-

ших, гармонії тіла, волі й духу. Проте до участі в Олімпійських іграх Стародавньої Греції допускалися лише вільнонароджені греки, жінкам заборонялось як безпосередньо брати участь в Олімпійських іграх, так і спостерігати за ними. Для них після закінчення Олімпійських ігор проводилися окремі змагання – Гереї. Відзначимо, що перед змаганнями атлети приносили клятву й обіцяли змагатися чесно, не порушувати правила та не використовувати заборонені методи для досягнення перемоги. За порушення правил було передбачено штраф, який витрачався на встановлення спеціальних статуй, що служили нагадуванням про порушення олімпійських принципів та ідеалів, грубі вчинки, які були несумісними з культурою давніх греків. Перемога на Олімпійських іграх розцінювалась як прихильність богів до атлета та міста, звідки він родом. Тому переможцям надавалися великі почесті, їх імена прославляли поети й митці [2; 3; 15].

Як стверджують окремі автори [25; 26], у творах Піндара підкреслюється важливість дотримання “Кодексу атлета”, зокрема те, що атлет повинен був поєднувати фізичну силу, атлетичну майстерність та добропорядність. Давні греки вважали гідною пошани лише перемогу, здобуту важким шляхом [18].

Ігри, що проводилися в Олімпії раз на чотири роки, поступово стали подією всегрецького масштабу. Терміни їх проведення за рідкісними винятками не змінювалися навіть під час великих війн. У цьому контексті слід згадати “екехейрію” – традицію, яка забороняла всім містам-держavam воювати в період проведення ігор, коли найкращі спортсмени Стародавньої Греції мирно змагалися в Олімпії [8].

Таким чином, античні Олімпійські ігри являли собою одну з фундаментальних основ життя стародавніх греків і мали дуже міцні зв'язки з їхньою історією, традиціями, релігією, освітою, культурою й мистецтвом [3].

Проте слід зазначити, що атлетику Стародавньої Греції не оминули кризові явища: поступово вплив релігії зменшується; відбувається професіоналізація атлетики, що призводить до зростання травматизму; регламент Ігор порушується все частіше; утрачаються поняття чесної гри та благородних змагань. Ці процеси були нерозривно пов'язані із суттєвими змінами в економічному, політичному та соціальному житті давньогрецького суспільства, що призвело до перегляду моральних цінностей та ідеалів, які були покладені в основу загальної культури давньогрецького суспільства [2; 3].

Поруч з тим, нівелююче значним історичним проміжком, який містить етапи еволюції суспільства, слід зазначити, що саме зі Стародавньої Греції бере свій початок формування концепції олімпізму, яке містить у собі фундаментальні принципи виховання людини [18].

Сьогодні, як і багато тисячоліть тому, спорт охоплює дуже широке коло гуманістичних, культурних, духовних цінностей, оскільки є засобом впливу на фізичні, психічні, духовні якості людини, починаючи від гармонійно розвиненої особистості, закінчуючи укріпленням мирних стосунків між народами та врегулюванням конфліктів. Він сприяє формуванню естетичної, моральної культури та культури спілкування. Таким чином, спорт є найпоширенішою формою культури сьогодення [1; 21].

Зокрема олімпійський спорт відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку людського суспільства. Він є авторитетним міжнародним рухом з вагомою підтримкою світового співтовариства в умовах політичних, економічних, демографічних, екологічних та інших загострень [7]. Його принциповою особливістю є наявність змагальної діяльності та підготовки до неї, а основною метою – досягнення максимально можливого результату в олімпійських видах спорту. У цьому контексті слід зазначити, що в сучасних умовах, як і багато віків тому, для людини притаманні дух суперництва, прагнення до вдосконалення та демонстрації своєї майстерності. Тому гуманістичний потенціал спорту постає як формула пошуку людиною своєї суті, шляхів подолання самого

себе, що вимагає постійного творчого пошуку нових засобів і методів [12]. Незважаючи на багато відмінностей між сучасним спортом та атлетикою Стародавньої Греції, спільною залишається можливість реалізації власного потенціалу на спортивній арені [18].

Сьогодні Олімпійські ігри є найпопулярнішими та наймасштабнішими спортивними змаганнями у світі. Вони викликають значну увагу вболівальників, спортивних діячів, громадських організацій та міжнародних засобів масової інформації. До участі в них залучаються, на відміну від античності, представники з понад 200 країн, а за їх ходом та результатами стежить понад 3,5 млрд чоловік. Соціальний престиж і популярність видатних спортсменів іноді перевершують престиж представників мистецтва, науки, літератури. Олімпійці, як і в давнину, є гордістю нації [21]. Дотримання ритуалів античної Греції, зокрема естафети олімпійського вогню, церемоній відкриття й закриття Олімпійських ігор, нагородження переможців, урочиста клятва спортсменів і суддів, є свідченням спадкоємності традицій та ідеалів, які, пройшовши кілька тисячоліть, є актуальними й у наш час, хоча постають у дещо вдосконаленій та адаптованій до сьогодення формі [18].

Олімпійські ігри реалізують можливість в урочистих умовах переконливо довести світовій спільноті виховну основу олімпійської ідеї. У зв'язку із цим слід зазначити, що поняття "олімпізм" було введено П'єром де Кубертеном як своєрідний вид "релігії", завданням якої було втілення в сучасних умовах олімпійських ідей давніх греків. Олімпізм, як і в давнину, поєднує спорт із культурою та освітою, створюючи особливий світогляд, своєрідну філософію життя за допомогою специфічних засобів [22].

Однак сьогодні в спорті, а особливо в його формі, спрямованій на вищі досягнення, як і в період Античності, спостерігаються й негативні прояви. До таких явищ, які мали місце ще за часів Стародавньої Греції (жорстокість, агресивність, професіоналізація, комерціалізація, порушення моральних норм), додалися нові, сформовані під впливом сучасних умов (уживання допінгів, політизація, вплив будівництва спортивних споруд на довкілля тощо). Деякі автори [12; 20] вважають, що за певних обставин це може призвести до зменшення значущості гуманістичних цінностей у житті суспільства. Напрямом подолання цього, на їхню думку, є формування специфічного світогляду людини засобами спорту.

Проте, незважаючи на негативні аспекти, історія сучасного олімпійського руху свідчить про те, що ідеали, покладені в основу Олімпійських ігор Стародавньої Греції, є актуальними для людства на різних етапах його еволюції. Боротьба за ці ідеали не лише дозволила відродити Олімпійські ігри, але й зробила олімпійський спорт виключно популярним явищем, що охоплює всі континенти й країни і є своєрідним феноменом суспільного життя світового співтовариства [12; 18].

Таким чином, аналіз особливостей прояву давньогрецьких олімпійських ідей та зіставлення їх із сучасною концепцією олімпізму дозволяє провести окремі паралелі. Вони полягають у спрямованості спорту на виховання гармонійно розвиненої особистості, здатної максимально реалізувати власний потенціал; формування гуманістичного способу життя соціуму та специфічного світогляду, що стає можливим за умови тісного взаємозв'язку олімпізму з різноманітними сферами життя; установлення дружніх стосунків між країнами, у той час як Олімпійські ігри є засобом демонстрації виховної основи олімпійської ідеї.

Висновки

1. Спорт є невід'ємною частиною сучасного суспільства, що відображає його культуру з притаманними їй естетикою та мораллю. Він нерозривно пов'язаний з культурною, політичною, економічною, соціальною та іншими сферами життя, що відіграє важливу роль у встановленні мирних відносин між різними країнами, збереженні та зміцненні здо-

ров'я людей, їхнього фізичного вдосконалення, формуванні особистості, пробудженні активності, прагненні до розвитку власних можливостей та отримання нових знань.

2. Спадкоємність давньогрецьких олімпійських ідей є свідченням того, що спорт повинен бути не самоціллю, а лише засобом, що підпорядковується меті гармонійного, послідовного, врівноваженого й досконалого формування особистості та гуманістичного способу життя суспільства в умовах мирного світового товариства.

3. У сучасному суспільстві помітно зростає роль олімпійського руху, етичних цінностей олімпізму. Гуманістичний потенціал олімпійського руху постає ідейною й моральною основою концепції освіти та виховання сучасної молоді.

Перспективи подальших досліджень. Заплановано використання матеріалів дослідження для розробки анкети, спрямованої на визначення рівня знань з олімпізму спортсменів на різних етапах багаторічної підготовки.

1. Апциаури Л. Ш. Спорт как социальное явление и фактор социализации личности / Апциаури Л. Ш. // Теория и практика физической культуры. – 2003. – № 1. – С. 12–14.
2. Билинский Б. Древнегреческие агонии: превосходство телесности и восхищение интеллектом / Б. Билинский ; сокр. пер. Столярова В. И. // Спорт, духовные ценности, культура. – 1997. – № 3. – С. 317–339.
3. Бубка С. Н. Древнегреческие истоки олимпизма / С. Н. Бубка // Физическое воспитание студентов. – 2011. – № 5. – С. 3–8.
4. Булатова М. Енциклопедія олімпійського спорту України / М. Булатова, П. М. Азарченков, Ю. А. Бріскін. – К., 2005. – 388 с.
5. Волошин А. П. На Олімпійській хвилі / А. П. Волошин. – К., 2008. – 448 с.
6. Галевич В. О. Вплив фізичної культури і спорту на моральність студентів / В. О. Галевич // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки : у 3 т. – Луцьк, 2009. – Т. 2. – С. 3–7.
7. Гилюн Л. В. Сучасні тенденції розвитку міжнародного олімпійського руху через відповідні структури: основні напрямки та перспективи / Гилюн Л. В., Філенко В. М. // Олімпізм як філософія життя та мислення : зб. матеріал. Всеукр. наук.-практ. конф. до 95-річчя Полтав. держ. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка. – Полтава : ПДПУ, 2009. – С. 33–39.
8. Гринів О. Погляди античних мислителів на фізичну культуру та Олімпійські ігри / Гринів О., Окопний А. // Спортивна наука України. – Л., 2011. – № 4. – С. 22–30.
9. Зинюк А. В. Візуальна репрезентація спорту / Зинюк А. В. // Методологія, теорія і практика соціального аналізу сучасного суспільства. – 2010. – № 16. – С. 551–554.
10. Кравчик З. Спорт и современные образцы культуры / Кравчик З. ; сокр. пер. Столярова В. И. // Спорт, духовные ценности, культура. – 1997. – № 2. – С. 126–134.
11. Ларшина Н. В. О мифах, порожденных спортом как социокультурным феноменом / Н. В. Ларшина // Философские науки. – 2005. – № 5. – С. 102–114.
12. Лубышева Л. И. Олимпийская культура и спорт в современном обществе / Л. И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. – 1999. – № 12. – С. 23–25.
13. Лукашук В. І. Консолідуєча функція спорту у сучасному суспільстві / В. І. Лукашук // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. – Х., 2009. – № 844. – С. 235–239.
14. Никитюк Е. В. К развитию представлений об идеальном человеке в греческой литературе V–IV вв. до н. э. : Понятие и образ / Никитюк Е. В. // Вестник СПбГУ, 1994. – № 2. – С. 111–116.
15. Остапова О. О. Олімпійські ігри – погляд з культури античності до сучасності / Остапова О. О. // Олімпізм як філософія життя та мислення : зб. матеріал. Всеукр. наук.-практ. конф. до 95-річчя Полтав. держ. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка. – Полтава : ПДПУ, 2009. – С. 105–112.
16. Пилоян Р. А. Спорт – вечный двигатель, не мешайте ему работать на общество / Пилоян Р. А., Суханов А. Д. // Теория и практика физической культуры. – 1999. – № 7. – С. 16–19.
17. Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте / Платонов В. Н. – К. : Олимпийская литература, 1997. – 583 с.
18. Платонов В. Н. Олимпийский спорт : учебник : в 2 кн. / Платонов В. Н. – К. : Олимпийская литература, 2010. – Т. 1. – 732 с.
19. Самойлов А. Агон, противостоящий агонии / Самойлов А. // Спорт, духовные ценности, культура. – 1997. – № 3. – С. 340–346.
20. Сараф М. Я. Спорт в культуре XX века (становление и тенденции развития) / Сараф М. Я. // Теория и практика физической культуры. – 1997. – № 7. – С. 5–12.

21. Столяров В. И. Спорт и культура: методологический и теоретический аспекты проблемы / Столяров В. И. // Спорт, духовные ценности, культура. Вып. 1 : Исторические и теоретико-методологические основания. – М. : СпАрт РГАФК, 1997. – С. 84–209.
22. Тягло Т. О. Олімпізм як філософія освіти / Т. О. Тягло // Олімпізм як філософія життя та мислення : зб. матеріал. Всеукр. наук.-практ. конф. до 95-річчя Полтав. держ. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка. – Полтава : ПДПУ, 2009. – С. 142–146.
23. Хавин Б. Н. Все об олимпийских играх [Текст] : справочник / Б. Н. Хавин. – 2-е изд., доп. – М. : Физкультура и спорт, 1979. – 607 с.
24. Чесноков Н. Н. Олимпийские игры Древней Греции и зарождение современного олимпийского движения / Чесноков Н. Н., Мельникова Н. Ю. // Спорт, духовные ценности, культура. – 1997. – № 1. – С. 20–30.
25. Шанин Ю. В. Герои античных стадионов / Шанин Ю. В. – М. : Физкультура и спорт, 1979. – 141 с.
26. Шанин Ю. В. Олимпийские игры и поэзия эллинов / Шанин Ю. В. – К., 1980. – 184 с.

Рецензент: канд. пед. наук, доц. Тягур Р. С.

УДК 94 (477.89/. 86): 796.5: 908

ББК 75.1

ТУРИСТИЧНО-КРАЄЗНАВЧА РОБОТА В МОЛОДІЖНИХ СПОРТИВНО-ПОЖЕЖНИХ ТОВАРИСТВАХ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Ярослав Луцький,

Василь Луцький

На основі джерельної бази встановлено, що найбільший розвиток туристично-краєзнавча робота в молодіжних спортивно-пожежних товариствах “Сокил”, “Січ”, “Луг” отримала у 20–30 рр. ХХ ст. у Галичині.

Ключові слова: туристично-краєзнавча робота, екскурсія, мандрівки.

На основе научных источников установлено, что наибольшего развития туристическо-краеведческая работа в молодежных спортивно-пожарных обществах “Сокил”, “Сич”, “Луг” достигла в 20–30 гг. ХХ в. в Галичине.

Ключевые слова: туристическо-краеведческая работа, экскурсии, походы.

On the basis of scientific publications it is shown that tourist regional land activity of such fire-sporting organizations as “Sokil”, “Sich”, “Lug” in 20–30s of XXth century in Galicia achieved the top of own activity.

Key words: tourist regional activity, excursion, walking.

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. Туристично-краєзнавча робота є вагомим чинником культурно-просвітницького та патріотичного виховання учнівської молоді.

У науковій літературі часто піднімаються питання про діяльність молодіжних спортивно-пожежних товариств “Сокил”, “Січ”, “Луг” у 20–30 рр. ХХ ст., зокрема, це праці І. Андрухива (1992), О. Вацеби (1997), Б. Трофим'яка (1997) та ін., у яких розглянуто спортивну й культурно-просвітницьку діяльність української молоді.

Мета роботи – розкрити зміст туристично-краєзнавчої діяльності у спортивно-пожежних товариствах “Сокил”, “Січ”, “Луг” у 20–30 рр. ХХ ст.

Методи дослідження базуються на принципах історизму й об'єктивності, входять до загальнонаукових методів аналізу й синтезу, спеціальних проблемно-хронологічного та порівняльно-історичного методів дослідження.

Результати дослідження. Незважаючи на те, що “Сокил” у Першу світову війну втратив більше 10 відсотків людей і матеріальних цінностей, старшина “Сокола-Батька” уже в перші повоєнні роки зуміла відновити спортивно-масову роботу. Так, 26 лютого 1922 р. з ініціативи “Сокола-Батька” був заснований “Союз українських спортивних гуртків студентів середніх шкіл у Львові”, до якого ввійшли спортивні гуртки академічної гімназії “Аматори”, “Лотос”, “Чайка” та реальної гімназії “Лев” і “Степ”. Це